

Ървинг Стоун

ЖАЖДА ЗА ЖИВОТ

София, 2021

Преводът е направен по изданието:

IRVING STONE

LUST FOR LIFE

Copyright © Irving Stone 1934

This translation published by arrangement with Doubleday, an imprint of The Knopf Doubleday Group, a division of Penguin Random House, LLC.

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Сидер Флорин, превод, 2021

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0909-9

ЪРВИНГ
СТОУН

ЖАЖДА

— ЗА —

ЖИВОТ

БИОГРАФИЧЕН РОМАН
ЗА ВАН ГОГ

Превод от английски
Сидер Флорин



СЪДЪРЖАНИЕ

ПРОЛОГ ЛОНДОН

1. <i>L'ange aux roupons</i> 11	11. <i>Terril</i> 62
2. „Гупил и сие“ 13	12. „Маркас“ 66
3. По свой образ и подобие любовта създава любов..... 15	13. Урок по икономика..... 74
4. „Хайде да го забравим, а?“ 19	14. Чупливо..... 76
5. Вангоговци..... 22	15. Черен Египет 79
6. „Слушайте, вие сте един недоद्याн селяк!“ 25	16. Бог напуска сцената..... 84
7. Рамсгейт и Айзълбурт 29	17. Провалът..... 86
	18. Една маловажна случка..... 88
	19. Като един художник на друг..... 90
	20. На сцената се появява Тео 97
	21. Старата воденица в Рейсвейк..... 100

КНИГА I БОРИНАЖ

1. Амстердам 35
2. Кай..... 37
3. Тесногръд провинциален духовник 40
4. Латински и гръцки..... 43
5. Мендес да Коста 45
6. В кое се крие по-голяма сила 48
7. Училище за проповедници..... 50
8. Черните мутри..... 54
9. Миньорската хижа 56
10. Сполука!..... 59

КНИГА II ЕТЕН

1. „С това може да се изкарва прехрана!“ 109
2. <i>Fou</i> 112
3. Ученикът 115
4. Минхеер Терстеех..... 120
5. Антон Мауве..... 124
6. Кай идва в Етен 128
7. „Не, никога, никога!“ 138
8. Има градове, където човек никога няма сполука 142

КНИГА III ХАГА

1. Първото студио 149
2. Христине 155
3. Работата върви 159
4. Мъжът има нужда от жена 165
5. „Трябва да бързаш и да започнеш да продаваш!“ 168
6. Добротата никне на странни места 174
7. *Savoir souffrir sans se plaindre* 181
8. Безмилостния меч 188
9. Любов 191
10. Светото семейство 196
11. Тео идва в Хага 199
12. Бащите са смешни 203
13. *L'art c'est un combat* 209
14. ... и бракът също 213

КНИГА IV НЮНЕН

1. Студио в пасторската къща 221
2. Тъкачите 223
3. Марго 225
4. „Важното е да обичаш, а не да бъдеш обичан.“ 228
5. Където идеш ти 232
6. Инквизиция 238
7. „Картините ти са почти годни за продажба, но...“ 245
8. Ядачите на картофи 249

КНИГА V ПАРИЖ

1. „О, да, Париж!“ 257
2. Експлозията 261
3. „Защо му е на човек да бъде граф, когато може да бъде художник?“ 265
4. Портрет на един примитивист 270
5. Живописиста трябва да стане наука! 276
6. Русо урежда забава 282
7. Нещастник, който се самоуби 289
8. Изкуството става безнравствено 293
9. Татко Танги 299
10. Малкия булевард 305
11. Изкуство за работника 309
12. Комунистическата колония на художниците 312
13. На юг, все на юг към слънцето! 319

КНИГА VI АРЛ

1. Земетресение или революция? 325
2. Машината за рисуване 329
3. *Le Pigeon* 332
4. Раздавачът 336
5. Жълтата къща 340
6. Майа 345
7. Пристига Гоген 353
8. Здравият разум и лудостта 357
9. Фу-ру 366
10. „В съществуващото общество художникът е само *строшен съд*.“ 373

КНИГА VII
СЕН РЕМИ

1. Третокалсният вагон.....379
2. Братството на лудите.....383
3. Развалината си е развалина.....389
4. „Аз открих живописиата, когато вече нимах зъби и нимах сили да дишам.“392

КНИГА VIII
ОВЕР

1. Първата самостоятелна изложба ...401
2. Специалист по нервни болести407
3. Човек не може да нарисува
прощаване413
4. По-мека буца пръст420
5. „Не се разделиха и в смъртта си.“ ...422

БЕЛЕЖКА ОТ АВТОРА 425

ЗА АВТОРА 427

*L'ange aux poupous**

– Мосю Ван Гог! Време е да се събудите!
 Винсент бе чакал гласа на Урсула дори и насън.

– Аз бях буден, мадмоазел Урсула – обади се той в отговор.

– Не, не сте били – изсмя се девойката, – но сега вече сте.

Винсент я чу да слиза по стълбите и да отива в кухнята. Тикна ръце под себе си, отблъсна се и скочи от леглото. Раменете и гърдите му бяха масивни, ръцете – едри и силни. Той си намъкна дрехите, наля малко студена вода от каната и наточи бърснача.

Всекидневният ритуал на бърсенето му доставяше удоволствие: по широката буза от десния бакенбард до ъгълчето на чувствената уста, дясната половина над горната устна от ноздрата надолу, сетне лявата половина, а после надолу по брадичката – това огромно закръглено парче топъл гранит.

Винсент навря лице във венеца от брабантска трева и дъбови листа върху шкафчето. Брат му Тео го бе набрал от полето край Зюндерт и изпратил в Лондон. Този дъх в носа – дъхът на Холандия – бе добро начало за деня.

– Мосю Ван Гог – отново почука на вратата Урсула, – раздавачът току-що донесе това писмо за вас.

Позна почерка на майка си, щом разкъса плика. „Скъпи Винсент – прочете той, – искам да ти напиша една-две думи за лека нощ.“

Усещаше лицето си студено и влажно, затова мушна писмото в джоба на панталоните с намерение да го прочете през някой от многото си свободни моменти при „Гупил“. Среса назад дългата си гъста жълтеникавочервена коса, сложи коло-сана бяла риза с ниска яка и черна връзка със свободен възел, след което слезе при чакащите го закуска и усмивка на Урсула.

Урсула Лоайе и майка ѝ – вдовица на провансалски свещеник – държаха детска градина за момченца в една къщурка отзад в градината. Урсула беше деветнайсет-годишно засмяно момиче с големи очи, нежно овално личице, пастелен цвят на кожата и дребна стройна фигурка. Винсент обичаше да наблюдава лъчезарния смях, който, подобно на отблясък от яркоцветен слънчобран, озаряваше пикантното ѝ лице.

Урсула му поднасяше яденето с бързи изящни движения и с оживено бърборене. Той беше дващест и една годишен и влюбен за първи път. Животът беше пред

* Ангелът на хлапенцата (фр.). [Всички бележки под линия без изрично упоменатите са на преводача.]

него. Струваше му се, че ще е човек с късмет, ако може до края на своите дни да закусва, седнал срещу Урсула.

Тя донесе резенче бекон, едно яйце и чаша силен черен чай. Кацна на един стол срещу него, пооправи кестенявите къдрици на тила си и с усмивка му поднесе бързо едно след друго солта, пипера, маслото и препечения хляб.

– Вашата резеда е покарала малко – заговори Урсула, като навлажни устни с езика си. – Ще я погледнете ли, преди да тръгнете за галерията?

– Да – отговори Винсент. – Нали ще ми... тоест бихте ли ми я показали?

– Какъв смешен човек! Сам посади резедата, а после не знае къде да я намери. – Тя имаше навика да говори за хората, сякаш ги няма в стаята.

Винсент преглътна. Държанието му беше тежко като фигурата му и той сякаш не умееше да намери подходящите думи, за да отговори на Урсула. Двамата излязоха на двора. Беше хладна априлска утрин, но ябълките вече бяха разцъфтели. Малка градинка отделяше къщата на Лоайе от детската градина. Само преди няколко дена Винсент беше посял макове и секирчета. Резедата се подаваше от пръстта. Винсент и Урсула приклегнаха от двете ѝ страни, главите им почти се допряха. Косата на Урсула лъхаше на силен естествен парфюм.

– Мадмоазел Урсула – промълви той.

– Да? – Тя отдръпна глава, но му се усмихна въпросително.

– Аз... аз... тоест...

– Боже господи, за какво ми пелтечите сега? – попита девойката и мигом се изправи. Той я последва до вратата на детската градина. – Моите *roupons* скоро ще бъдат тука – добави тя. – Няма ли да закъснеете за галерията?

– Имам време. Отивам до Странд за четирийсет и пет минути.

Тя не можа да измисли какво друго да му каже и затова посегна с двете си ръце назад, за да хване изплъзналото се мъничко кичурче коса. Формите на тялото ѝ бяха необикновено закръглени за такава крехка фигура.

– Какво стана с оная брабантска картина, която ми обещахте за детската градина? – попита тя.

– Изпратих репродукция на една от скиците на Сезар дьо Кок в Париж. Той ще я надпише за вас.

– Ах, чудесно! – Урсула плесна с ръце, поизви снага в кръста и пак се обърна към него: – Понякога, мосю, само понякога, вие умееете да бъдете наистина очарователен.

Тя му се усмихна с очи и уста и понечи да си върви. Винсент я хвана за ръката:

– Измислих ви едно име, когато си легнах снощи. Нарекох ви *L'ange aux roupons*.

Урсула отметна глава и се разсмя от сърце.

– *L'ange aux roupons!* – възкликна тя. – Трябва да отида да го кажа на мама!

Девойката се изтръгна от него, засмя му се през рамо, прекоси тичешком градината и изчезна в къщата.

„Гупил и сие“

Винсент си сложи цилиндър, взе ръкавиците и излезе на Клапамския път. Къщите тук бяха пръснати нарядко – имаше доста до центъра на Лондон. Навред в градините цъфтяха люляк, глог и златен дъжд.

Беше осем и петнайсет; трябваше да бъде в галерията „Гупил“ чак в девет. Той вървеше бързо и когато къщите зачестиха, взе да задминава все повече търговци, тръгнаха за работа. Изпитваше безкрайно благоприятно положение към всички тях: нали и те знаеха колко прекрасно е да си влюбен!

Мина по крайбрежната улица на Темза, прекоси Уестминстърския мост, отмина Уестминстърското абатство и сградата на парламента и сви към „Саутхамптън“ №17 на Странд – лондонското седалище на „Гупил и сие“, търговци на картини и издатели на гравюри.

Докато крачеше през главния салон с дебели килими и богати драперии, Винсент видя дълго шест метра платно, на което беше изобразено нещо като риба или дракон, а край него – някакво дребно човече. Платното се казваше „Архангел Михаил убива Сатаната“.

– Има за вас пакет на масата с литографиите – каза му един от служителите, когато минаваше край него.

Втората стая на магазина, след салона, където бяха изложени картини от Миле, Баутън и Търнър, беше определена за офорти и литографии. Но най-много продажби се извършваха в третата стая, която приличаше на търговско заведение повече от двете други. Винсент се изсмя, като се сети за жената, която направи последната покупка предишната вечер.

– Не мога да харесам тая картина, Хари, а ти? – попита тя мъжа си. – Кучето прилича досущ на онова, дето ме ухапа миналото лято в Брайтън.

– Вижте какво, приятелю – каза Хари, – наистина ли трябва да вземем тази? Кучетата обикновено вдъхват страх на жена ми.

Винсент съзнаваше, че действително продава много слаби картини. Повечето хора, които идваха тук, не разбираха абсолютно нищо от онова, което купуваха. Те плащаха скъпо за евтина стока, но какво му влизаше това в работата? От него се искаше само стаята с репродукциите да носи приходи.

Той отвори пакета от „Гупил“ в Париж. Беше изпратен от Сезар дьо Кок и носеше надписа: „На Винсент и на Урсула Лоайе: *Les amis de mes amis sont mes amis.*“

* Приятелите на моите приятели са мои приятели (фр.).

– Ще питам Урсула довчера, когато ѝ поднеса това – промърмори той на себе си. – След няколко дена ще навърша двацет и две години, получавам пет фунта стерлинги на месец. Няма защо да чакам повече.

В тихата задна стая на „Гупил“ времето минаваше много бързо. Винсент продаваше средно петдесетина снимки на ден за „Гупил и сиѐ“ и макар че би предпочел това да са платна с маслени бои и офорти, беше доволен, че печели толкова много пари за фирмата. Харесваше колегите си и те харесваха него; прекарваха заедно много приятни часове в приказки за Европа и всичко европейско.

Младежът Винсент беше малко навъсен и избягваше да общува с хората. Мислеха го за странен, малко ексцентричен. Но Урсула коренно промени характера му. Накара го да поиска да стане приятен и общителен; изтръгна го от неговата самовгълбеност и му помогна да види хубавото в обикновения ход на ежедневието.

Магазинът затваряше в шест часа. Господин Обах спря Винсент на излизане.

– Имам писмо от чичо ви Винсент ван Гог, пише ми за вас – каза той. – Искан да знае как се справяте с работата. За мен беше удоволствие да му отговоря, че сте един от най-добрите служители в магазина.

– Много мило от ваша страна, господине.

– Моля, моля. След лятната отпуска искам да напуснете задната стая и да се преместите отпред при офортите и литографиите.

– Това означава много за мен в този момент, господине, защото аз... аз ще се женя!

– Така ли? Чудесна новина! И кога ще стане това събитие?

– През лятото, предполагам. – Не беше мислил още за датата.

– Хубаво, моето момче, това е прекрасно. Вие получихте повишение в началото на годината, но когато се върнете от сватбеното си пътешествие, мисля, че ще можем да ви повишим още малко.

По свой образ и подобие любовта създава любов

– Сега ще ви донеса картината, мадмоазел Урсула – каза Винсент след вечеря и бутна назад стола си.

Урсула беше облечена с модна бродирана рокля от сивозеленикава коприна.

– Написа ли ми художникът някое хубаво посвещение? – попита тя.

– Да. Ако вземете лампа, ще ви закача картината в детската градина.

Тя сви устни в *тоие**, която просто молеше за целувка, и го погледна под око:

– Трябва да помогна на майка. Да го направим след половин час, а?

Винсент опря лакти на шкафчето в стаята си и впери очи в огледалото. Рядко се беше сещал за външността си: в Холандия такива неща не му изглеждаха важни. Бе забелязал, че в сравнение с англичаните лицето и главата му са доста едри. Очите – като хлътнали в дълбоки цепнатини на хоризонтална канара; носът – с подчертана извивка, широк и прав като пищял; приличащото му на купол чело е толкова високо, колкото разстоянието от гъстите вежди до чувствената уста; челюстите му са широки и яки, вратът – възкът и дебел, а масивната брадичка – жив паметник на твърдата холандска воля.

Той се извърна от огледалото и приседна безцелно на крайчеца на леглото. Беше отраснал в строго добродетелен дом. Никога не беше обичал момиче преди; дори не беше заглеждал момиче, нито участвал в непринудени закачки между момчета и момичета. В любовта му към Урсула нямаше никаква страст или желание. Беше млад, беше идеалист, беше влюбен за първи път.

Погледна часовника си. Бяха минали само пет минути. Да чака още двайсет и пет му се струваше безкрайно. Издърпа от писмото на майка си бележка от брат си Тео и я прочете два пъти. Тео беше четири години по-млад от Винсент и сега работеше на негово място в „Гупил“ в Хага. Тео и Винсент, както техният баща Теодорус и чичо им Винсент, бяха свързани с дълбока братска обич през цялата им младост.

Винсент взе една книга, сложи отгоре ѝ лист хартия и написа на Тео писъмце. От горното чекмедже на шкафчето извади няколко груби скици, които беше направил край кея на Темза, и ги прибави в плика за Тео заедно със снимка на „Младо момиче със сабя“ от Жаке.

* Гримаса, „муцунка“ (фр.).

– Как можах! – възкликна той на глас. – Съвсем забравих за Урсула! – Погледна часовника си: вече беше закъснял четвърт час. Грабна гребен, помъчи се да сложи в ред къдравата си червена коса, взе от масата картината на Сезар дьо Кок и стремително отвори вратата.

– Мислех, че сте ме забравили – каза Урсула, когато той влезе в салона. Тя лепеше книжни играчки за своите *roupons*. – Носите ли картината? Мога ли да я видя?

– Бих искал да я закача, преди да я видите. Пригответе ли лампа?

– Тя е при мама.

Когато Винсент се върна от кухнята, девойката му подаде шал в морскосиньо, който да ѝ сложи на раменете. Той потръпна от допира на коприната. В градината се носеше дъх на ябълков цвят. Пътеката беше тъмна и Урсула леко опря крайчеца на пръстите си върху ръкава на грубата му черна дреха. Веднъж се спъна, стисна ръката му по-силно и се изсмя, развеселена от собствената си тромавост. Винсент не разбираше защо ѝ се вижда смешно, че се е спънала, но му харесваше да наблюдава как снагата ѝ носи смеха по тъмната пътека. Той ѝ отвори вратата на детската градина и когато девойката мина, нежно изваяното ѝ лице почти докосна неговото, тя се взря дълбоко в очите му и сякаш отговори на неговия въпрос, преди да ѝ го беше задал.

Винсент остави лампата на масата и попита:

– Къде бихте искали да закача картината?

– Над моята катедра ще бъде добре, не мислите ли?

В стаята, по-рано закрыта беседка, имаше петнайсетина ниски столчета и масички. В единия край се издигаше малък подиум, където беше катедрата на Урсула. Двамата с Урсула стояха един до друг и се мъчеха да намерят най-подходящото място за картината. Винсент нервничеше, изтърваваше кабарчетата, щом се опиташе да ги забие в стената. Девойката тихо, дружески му се изсмя.

– Дайте да го направя аз, мечо такъв.

Тя вдигна ръце над главата си и заработи със сръчни движения на всеки мускул от тялото си. Жестовете ѝ бяха бързи и грациозни. На Винсент му се дощя да я притисне до себе си там при мъждивата светлина на лампата и със здрава прегръдка да сложи край на това мъчително положение. Но Урсула, макар и да го допираше често в тъмнината, като че ли все заставаше неудобно за такава прегръдка. Той вдигна високо лампата, за да може тя да прочете посвещението. Девойката остана доволна, плесна с ръце, заляля се на пети. Движеше се толкова много, че Винсент просто не можеше да я достигне.

– С това той става и мой приятел, нали? – попита тя. – Винаги съм искала да се запозная с някой художник.

Винсент се опита да каже нещо нежно, нещо, което да отвори път за признанието му. Урсула обърна лице към него в полумрака. Отблясъкът от лампата запали мънички точки светлина в очите ѝ. Овалът на лицето ѝ се подчертаваше от тъмнината и нещо, което той не знаеше как да нарече, се събуди в него, когато видя червените ѝ влажни устни да изпъкват върху гладката бледнота на кожата.